

حقوق بزبان ساده

توضیح در باره « مقاله چك بی محل » شماره هشتم

یکی از هدفهای ما در بحث « حقوق بزبان ساده » آشنا ساختن مردم به جنبه‌های عملی اجرای قوانین و رویه های قضائی و ادارات دولتی است و در این راه تلاش میکنیم که هر چه بیشتر به مقصود نزدیک شویم و با کمال اشتیاق در انتظار انتقاد و راهنمایی هستیم . و چون در مقاله « چك بی محل » مندرج در شماره هشتم مجله (صفحه ۳۷ (۶۱۱) زیر عنوان : ۱ - از طریق صدور اجرائیه : ابهام و نقضی وجود داشته که عده ای از خوانندگان و از جمله آقای عباس شیرزادی منشی محترم دالره چکهای بلامحل اجرای ثبت تهران آنرا یاد آور شده اند لذا ضمن سپاسگزاری از ایشان و همه انتقاد کنندگان، بمنظور رفع ابهام، احتیاطاً مراتب زیر را در مورد صدور اجرائیه ثبتی نسبت بچك بی محل، متذکر میشویم و از همه خوانندگان فاضل، صادقانه میخواهیم از انتقاد ما در هرامری و هر موردی دریغ نفرمایند و یقین بدانند که آنان را سپاس خواهیم گذارد.

اداره اجرای ثبت اسناد هنگامی بر مبنای « چك بی محل » اجرائیه صادر مینماید که :

اولاً - بانك مربوطه مطابقت و صحت امضای صادر کننده چك را در حدود عرف بانكداری تصدیق نموده باشد و هرگاه ، بانك مطابق نبودن (عدم مطابقت) امضاء را اعلام کرده باشد، در اینصورت اداره اجرای ثبت بر علیه صادر کننده چك اجرائیه صادر نمینماید و دارنده چك در این مورد باید بدادسرا و دادگاه صالحه مراجعه نماید.

ثانیاً - قبل از مراجعه دارنده چك به دالره اجرای ثبت برای صدور اجرائیه ، باید اظهار نامه رسمی برای صادر کننده چك فرستاده و وجه چك را مطالبه کرده باشد و علاوه ده روز از تاریخ ابلاغ اظهار نامه گذشته باشد و با اینحال صادر کننده هنوز وجه چك را نپرداخته یا پنحوی رضایت دارنده چك را تأمین نکرده باشد .

« حقوق امروز »

از : علی اکبر منصور - وکیل پایه يك دادگستری

« ۲ »

(دنباله شماره قبل)

چك بی محل

تقدیم شکایت و جریان بعدی آن :

پس از تنظیم شکایت ، مبلغ ۵۰ ریال تمبر بان الصاق نموده و بدفتر دادسرا یادادگاه بخش (در صورتیکه مبلغ چك تا دوازده هزار ریال و اظهار نامه هم ابلاغ نشده باشد. بدادگاه بخش) تسلیم و رسید دریافت میدارید . شکایت بنظر آقای دادستان یا معاون ایشان میرسد . مشارالیه پرونده را بیکى از باز پرسها ارجاع می کند . (در تهران که شکایات مربوط به چك زیاد است شعبه مخصوصی بنام دائره چك دائره شده که به تعقیب امور مربوط به چك، اختصاص دارد و يك دادیار بجای باز پرس در هر شعبه مشغول انجام وظیفه است) پس از دو سه روز مجدداً بادر دست داشتن همان شماره بدفتر دادسرا مراجعه میکنید . در آنجا بشما خواهند گفت شکایت شما بکدام شعبه چك ارجاع شده است . با در دست داشتن اصل چك و اصل گواهینامه عدم پرداخت و اصل اظهار نامه (اگر باشد) بشعبه مربوطه میروید و توضیحاتی در اطراف شکایت از شما می خواهند ، نسخه های اصلی مدارک را می بینند و با رونوشت هایی که قبلاً داده اید تطبیق میکنند. سپس از بانك مربوطه کتباً سؤال می کنند که آیا

صادرکننده چك در تاریخ صدور چك، موجودی داشته است یا خیر؟ جوابی که بانك میدهد از دو صورت خارج نیست یا میگوید صادرکننده چك بهیچوجه محل نداشته یا کسر موجودی داشته یعنی معادل وجه چك موجودی نداشته است. پس از این جواب، بازپرس (یا مسئول دائره چك در تهران) اختطاری برای طرفین شکایت فرستاده و آنها را برای سازش، در روز معین دعوت و در اختطاریه شاکی (کسیکه شکایت کرده است) قید میکنند که عدم حضورش بمنزله گذشت او تلقی خواهد شد یعنی اگر حاضر نشود چنین فرض میشود که از شکایت خود صرف نظر کرده است بهمین ترتیب هم معمول شده و عمل میکنند. بدین توضیح که در صورت عدم حضور شاکی، قرار موقوفی تعقیب دعوی را صادر میکنند و پرونده از جریان خارج میشود. (بعداً در این باره بیشتر سخن خواهیم گفت).

در صورتیکه شاکی در جلسه حاضر ولی از شکایت خود صرف نظر نکرد و پرونده هم آماده برای صدور قرار بود باز پرس قرار اخذ وجه الضمان حداقل بمیزان مبلغ وجه چك جهت صادرکننده چك (یعنی متهم) صادر می کند بعبارت دیگر نظر میدهد که مشکلی عنه (صادرکننده چك) بایستی معادل مبلغ چك در صندوق دادگستری بسپارد و چنانچه این مبلغ را تودیع نکند در بازداشت خواهد ماند (این را میگویند قرار وجه الضمان) بازپرس پس از صدور قرار وجه الضمان، چنانچه صدور چك را از ناحیه صادرکننده محرز و پرونده آماده برای اظهار نظر باشد ضمن اظهار نظربه مجرمیت متهم، پرونده را جهت صدور کیفرخواست (ادعا نامه) نزد دادستان میفرستد دادستان هم در صورتیکه با عقیده بازپرس موافق باشد کیفرخواست صادر و پرونده را جهت رسیدگی بدادگاه جنحه میفرستد (در مواردیکه بین بازپرس و دادستان اختلاف نظر پیدا شود ترتیب حل آنها قبلا در شماره های قبلی گفته ایم).

ولی اگر موضوع در صلاحیت دادگاه بخش باشد. (یعنی مبلغ چك کمتر از دوازده هزار ریال باشد) تحقیق و رسیدگی در دادگاه بخش يك جا انجام خواهد شد. اینك اجازه فرمائید بعضی انواع دفاعاتی که معمولاً متهمین به صدور چك بلامحل بدان متوسل میگردند برایتان نقل کنیم:

مدافعات متهمین چك: مدافعاتی که صادرکنندگان چك می کنند گاهی جنبه جزائی دارد مثل اینکه بگوید این چك بامضاء من نیست و امضاء مرا جعل کرده اند و جاعل آنها نیز معین نماید یا اینکه بگوید چك بعنوان امانت در دست شاکی بوده و دلیل هم داشته باشد یا اینکه بگوید دسته چك مرا سرقت کرده اند و از این قبیل ادعاها ولی در هر حال بازپرس قبل از هر چیز قرار اخذ وجه الضمان صادر و پرونده را جهت صدور دستور رسیدگی باین قبیل ادعاها، نزد دادستان میفرستد. دادستان نیز پرونده را یکی از بازپرسان ارجاع مینماید.

و گاهی این ادعاها صادرکنندگان چك جنبه حقوقی دارد مثل اینکه بگوید طبق رسید عادی که در دست دارم وجه چك را پرداخته ام یا اینکه طبق قراردادیکه باشاکی دارم بنا نبوده است چك را بیبانك ببرد یا اینکه اصولاً معادل وجه چك از شاکی طلبکارم و از این قبیل گفته ها. بازپرس این ادعاها را نمی پذیرد و قرار اخذ وجه الضمان و همچنین قرار مجرمیت متهم را صادر و پرونده را جهت صدور کیفرخواست نزد دادستان میفرستد (این را

بدانید که این ادعاها در دادگاه قابل استماع و رسیدگی هست) بنا بر این ملاحظه میفرمائید ادعا چه حقوقی باشد و چه جزائی، باز پرس قرار اخذ وجه الضمان را صادر مینماید. صادر کننده چک بایستی معادل وجه چک در صندوق دادگستری تودیع نموده و سپس اگر ادعائی دارد آنرا دنبال کند و در هر حال اگر از تودیع وجه الضمان خودداری نمود در زندان خواهد ماند تا بادهای او و پرونده چک طبق معمول رسیدگی بعمل آید پس توجه فرمائید که هرگونه ادعائی در مقابل چک بی محل شود در ابتدای کار کوچکترین تأثیری ندارد و تخفیفی در قرار وجه الضمان حاصل نمیشود مثلاً باز پرس نمی تواند با ادعای جعل، قرار وجه الضمانرا تبدیل باخذ وثیقه ملکی نماید یا از میزان قرار وجه الضمان بکاهد.

هریان پرونده در دادگاه : پس از اینکه روی پرونده کیفرخواست صادر شد

پرونده بدادگاه جنحه فرستاده میشود، شاکی چک بایستی قبل از تشکیل اولین جلسه دادگاه، عرض حال (دادخواست) ضرر و زیان بدادگاه بدهد. دادخواست ضرر و زیان را قبلاً در شماره ۵ مجله تعریف کردیم و اینک توضیح میدهیم که این دادخواست عیناً بایستی مثل دادخواستی که بدادگاه حقوقی میدهید تنظیم شود و بایستی به تعداد متهمین پرونده بعلاوه یک نسخه باشد. نمونه فرم دادخواست را در خاتمه این بحث برایتان چاپ می کنیم.

در جلسات دادگاه، مدعی خصوصی (یعنی صاحب و دارنده چک) میتواند حاضر و از حقوق خود دفاع نماید. دادگاه پس از مدافعات متهم و بیانات مدعی خصوصی یا وکیل آنها و دادستان (معمولاً یکی از دادیاران بجای دادستان شرکت میکنند) در صورتی که جرم صادر کننده چک ثابت باشد حکم بمحکومیت او بمجازات و پرداخت ضرر و زیان مدعی خصوصی خواهد داد. البته این حکم قابل استیناف (پژوهش) و تمیز (فرجام) است و پس از قطعیّت قابل اجرا است و مدعی خصوصی هم می تواند نسبت بضرر و زیان مورد حکم، تقاضای صدور اجرائیه نماید و چنانچه محکوم در ظرف ده روز وجه را نپرداخت بتقاضای مدعی خصوصی، اموال او (بدهکار) توقیف خواهد شد (این نکته را متوجه باشید که تقاضای توقیف شخص محکوم علیه بجای اموال او مستلزم پرداخت هزینه بازداشت از طرف مدعی خصوصی است که پس از اتمام مجازات در صورتیکه هزینه بازداشت پرداخت شود باز هم صادر کننده چک در زندان خواهد ماند).

مطلب دیگر قابل ذکر این است که معلوم نیست همیشه دادگاه، صادر کننده چک بلامحل را محکوم کند چه بسا ممکن است همانطور که ذکر کردیم ادعاهای حقوقی وی صحیح باشد یعنی در دادگاه ثابت شود پول چک بشاکی پرداخت شده است که در اینصورت متهم از جهة حقوقی محکوم له و از جهة جزائی هم مجازاتش بحداقل ممکنه تخفیف پیدا کند و یا اینکه ادعاهای جزائی وی (متهم) صحیح باشد یعنی در دادگاه ثابت شود که مثلاً چک را از او سرقت کرده اند که در اینصورت نه فقط از جنبه حقوقی و جزائی تبرئه میشود بلکه برعکس امکان دارد شاکی چک در صورتیکه در سرقت دخالتی داشته باشد علاوه بر آنکه حاکم (محکوم له) نگردد بمجازات سرت هم محکوم شود.

طریق سوم شکایت از چک : بطوریکه میدانید چک در درجه اول يك سند است.

بنا بر این مثل سفته و سایر اوراق تجارتي قابل شکایت حقوقی است یعنی میتوان مثل يك طلب معمولی بوسیله تقدیم دادخواست بدادگاه حقوق، وجه آنرا از صادر کننده چک مطالبه نمود باین

توضیح که چنانچه از تاریخ صدور و برگشت چك ظرف ده روز بوسیله اظهارنامه یا اعتراض نامه بصادرکننده چك و ظهر نویسان چك موضوع واخوردن چك اعلام شود میتوان تا مدت سه ماه از تاریخ اعتراض، علیه صادر کننده چك و هریک از ظهر نویسان یا تمام آنها طبق مقررات قانون تجارت شکایت حقوقی طرح نمود. (بعداً بطور مفصل برای شما شرح خواهیم داد که دعوی بازرگانی چه مزایائی دارند).

طریق چهارم شکایت از چك : چون مجازات صدور چك بلامحل طبق ماده ۲۳۸ مکرر قانون مجازات عمومی حداکثر تا دو سال حبس است لذا این جرم از درجه «جنحه» محسوب میگردد و از طرفی همانطور که قبلاً گفته ایم اگر جرم جنحه تا سه سال تعقیب نشود مشمول مرور زمان میگردد یعنی دیگر نمیتوان متهم را از لحاظ جزائی (فرق دعوی جزائی و حقوقی را در شماره های قبلی گفته ایم) تعقیب نمود و فقط میتوان از لحاظ حقوقی (یعنی مطالبه پول) بر علیه صادرکننده چك اقامه دعوی نمود که آنهم در مورد چکهای تجارتهی فقط تا پنج سال قابل اقامه است.

(در باره مدت مرور زمان سفته و برات و چك که جنبه تجارتهی داشته یا نداشته باشند و فرق آنها بعداً جداگانه به تفصیل سخن خواهیم گفت).

تذکره : طبق رویه و مقررات اداری که در بانکها معمول است چنانچه تا شش ماه چك ببانك برده نشود بانك از گرفتن چك خودداری میکند. وقتی بانك چك را قبول نکرد نتیجه این میشود که گواهی عدم پرداخت نمیدهد و راجع بامضاء چك هم تصدیق نمیکند و چون بلا محل بودن چك روشن نیست نمیتوان برای طرف اظهارنامه فرستاد زیرا در اظهارنامه بایستی قید شود که ببانك مراجعه و چك با عدم پرداخت مواجه شده است و بدین طریق بعلت عدم ارسال و ابلاغ اظهارنامه، فرض قانونی سوء نیت که اساس جرم است از بین میرود ولی چون طبق قسمت اول ماده ۲۳۸ مکرر - صرف کشیدن چك بلا محل جرم است چنانچه وجه چك تا ۲۰۰۰ ریال باشد تا یک سال و اگر بیش از دوهزار ریال باشد تا سه سال از تاریخ صدور چك می توان شکایت جزائی طرح نمود. در این صورت باز پرس مکلف است پس از احراز صحت امضاء صادرکننده چك از بانك استعلام کند که صادرکننده چك، در تاریخ صدور چك در بانك موجودی داشته است یا خیر؟ در صورتیکه جواب منفی از بانك پرسد جرم محرز خواهد بود. و مقررات صدور چك بلا محل بشرحیکه در شماره قبل گفتیم اجرا میشود.

نکاتی برجسته در مورد چك بلا محل :

۱- اگر چك را در سر رسید معین (یعنی تاریخ چك) ببانك ببریم و پرداخت نشود در صورتیکه بخواهیم علیه ظهر نویسها شکایت کنیم بایستی ظرف ده روز از تاریخ برگشت چك مراتب عدم پرداخت را ظرف ۲۴ ساعت بوسیله اظهار نامه یا اعتراضنامه سفارشی بظهر نویس اطلاع بدهیم و در این صورت می توان ظرف سه ماه از تاریخ اعتراض، علیه آنها شکایت حقوقی تجارتهی کرد در غیر این صورت دعوی علیه ظهر نویس مسموع نخواهد بود یعنی قبول نمیشود و منحصرأ میتوان علیه خود صادرکننده چك شکایت نمود.

۲- مرور زمان شکایت جزائی چك بلامحل : در صورتیکه سوء نیت صادرکننده چك بطریق ابلاغ اظهارنامه یا طریق دیگری محرز شده باشد - مبلغ چك هر چه باشد مرور

زمان آن سه سال از تاریخ چك می باشد ولی اگر اظهارنامه ابلاغ نشده و سوء نیت محرز نباشد مرور زمان چك تا دوهزار ریال يك سال و بیش از دوهزار ریال همان سه سال خواهد بود .

۳ - صادرکننده چك بی محل هرگونه دفاعی اعم از جزائی یا حقوقی در بازپرسی بنماید کوچکترین تخفیفی در قرار اخذ وجه الضمان داده نمیشود یعنی در هر حال بایستی وجه چك را در صندوق دادگستری تودیع نماید و یا توقیف شود و بعد اگر ادعائی دارد آنرا تعقیب نماید.

۴ - علیه ظهر نویس چك فقط میتوان شکایت حقوقی طرح کرد آنهم با شرایط و مواعیدی که گفتیم .

۵ - در صورتیکه در مرحله بازپرسی سازش نشود و کار بدادگاه بکشد و دادگاه هم حکم بنفع شاکی بدهد و این حکم قطعی بشود، توقیف محکوم ، یعنی صادرکننده چك برای گرفتن وجه چك مستلزم پرداخت هزینه بازداشت او خواهد بود .

(در اینجا یادآور میشویم که هزینه توقیف صادرکننده چك ذر صورتی بعهدہ دولت است که صادرکننده چك از طریق جزائی (یعنی از طرف دادسرای جرم کشیدن چك بلامحل و اثبات سوء نیت) تحت تعقیب قرار گیرد و در غیر اینصورت هرگاه دارنده چك برای اجرای حکم بنفع خود و وصول وجه چك از طریق صدور اجرائیه ، درخواست توقیف صادرکننده چك را بنماید باید هزینه بازداشت را بپردازد (این مطلب را در نخستین قسمت این بحث که در شماره هشتم «حقوق امروز» چاپ شد بتفصیل شرح داده ایم).

۶ - مرجع شکایت جزائی معمولاً دادسرای محل وقوع جرم یعنی دادسرای محل بانك پرداخت کننده چك است ولی اگر کسی مثلاً در کاشان چك صادر نمود ولی در تهران اقامت داشت می توان بدادسرای تهران شکایت نمود. بازپرس تهران پس از تحقیقات لازم قرار اخذ وجه الضمان صادر مینماید ولی برای صدور قرار مجرمیت ، پرونده را بدادسرای محل صدور چك خواهد فرستاد و بالنتیجه دادگاه رسیدگی کننده ، دادگاه جنحه محل (کاشان) خواهد بود .

۷ - شاکی چك بایستی قبل از اولین جلسه دادرسی دادخواست ضرروزیان بمیزان مبلغ چك بدادگاهی که متهم را محاکمه میکند، بدهد و اگر رسیدگی در دادگاه بخش است چون دادگاه بخش هم مأمور تحقیق است و هم خودش حکم میدهد و ممکن است این دو کار را در همان جلسه اول انجام دهد، بهتر است در موقع تقدیم شکایت جزائی دادخواست ضرر و زیان هم تقدیم گردد .

برك دادخواست را از دائره اوراق فروشی دادگستری خریداری و پس از تنظیم دادخواست و ابطال تمبر بمقدار قانونی ، قبل از اولین جلسه دادرسی بدفتر دادگاه جنحه که پرونده در آنجا مطرح است تسلیم و رسید دریافت دارید .

چون دانستن طرز تنظیم دادخواست «ضرر و زیان» لازم بنظر میرسد شکل دادخواست مزبور در صفحه بعد از نظر خواننده محترم میگذرد:

جزوه دان
پرونده

بتاریخ ماه ۱۳۴
شماره کتاب ثبت

پرگ دادخواست بدادگاه

متداعیین	نام	نام خانواده	پدر	شغل	محل اقامت
خواهان	در اینجا نام و نام خانوادگی خودتان را بنویسید				در اینجا نشانی کامل خودتان را بنویسید
خوانده	در اینجا نام خانوادگی صادرکننده چک را بنویسید				در اینجا نشانی کامل صادرکننده چک را بنویسید و اگر در زندان است، بنویسید (زندان ...)
وکیل یا ولی					
بهای خواسته	در اینجا مبلغ چک و میزان ضرر و زیان را بنویسید				

(موجبات مطالبه و شرح دادخواست و ذکر تمام ادله مثبتة دعوی باقید انحصار)

بموجب پرونده کیفری کلاسه (در اینجا باید کلاسه پرونده جزائی که دادسرا تنظیم و بدادگاه جنحه داده است نوشته شود) مطروحه در آن دادگاه، خوانده نامبرده بالا چکی بشماره بمبلغ فوق بحواله کرد این جانب صادر نموده (اگر چک دروجه حامل بوده است بنویسید « باینجانب داده است ») که بعلمت بلامحل بودن منجر به شکایت و تعقیب در دادسرا و بالاخره صدور کیفرخواست علیه وی گردیده است. نظر باینکه طبق محتویات پرونده حاضر و انظار نظر دادسرا اولاً صدور چک بلامحل و بزه انتسابی از ناحیه متهم محرز است ثانیاً ثابت است که تاکنون وجه چک مزبور باینجانب پرداخت نگردیده لهذا تقاضا دارد ضمن حکم به مجازات متهم ، حکم به جبران ضرر و زیان وارده باین جانب را نیز معادل وجه چک فوق و خسارت دیرکرد و هزینه های دادرسی صادر فرمایند .

با احترام

محل ارجاع :